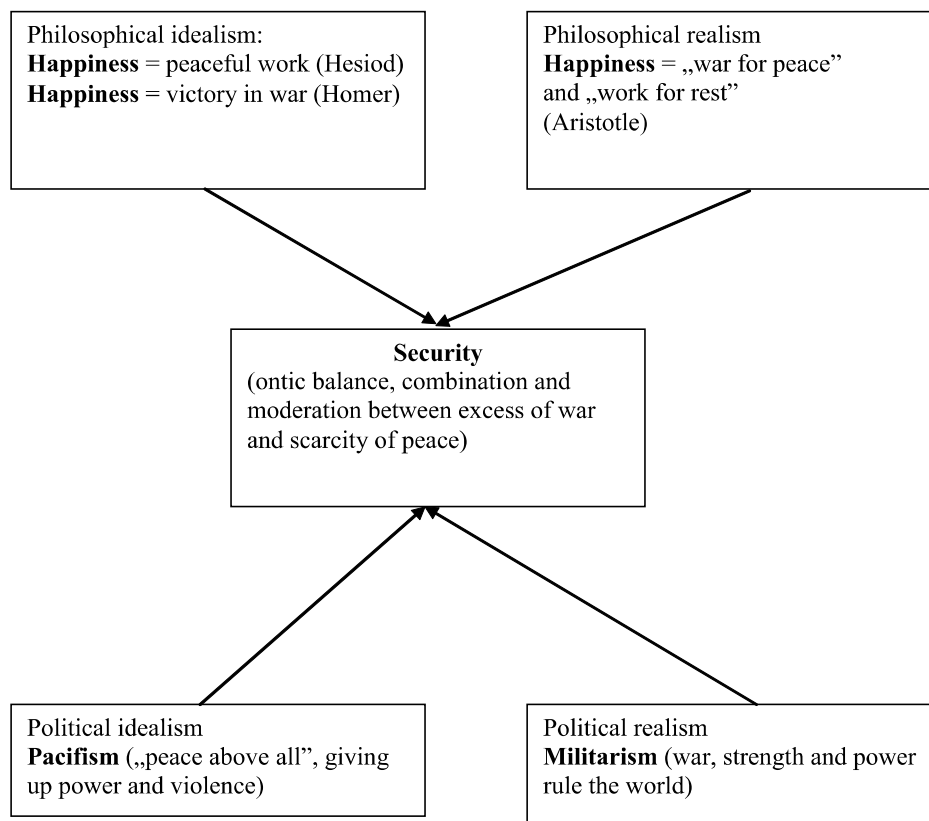

problematic phenomena, security seems to be the primary goal of human desire. It is the modern equivalent of the ancient eudaimonia. In the post-modern era, the objective of man is to have a life full of dignity, ensuring survival and development, and thus being a secure form of existence. It is no longer about the imaginative visions of man and the world, but the safe reality of being, which ensures not only freedom from threats, but also a dignified life and its prolongation.

Diagram 1

The ontological dimension of security as a synthesis of idealistic and realistic components in the philosophical and politological context

In the above context, security is the state of actual balance, closer to reality of any form of being. It is the equivalent of the vital human dispositions from desire

of love and peace to fascination with abuse and destruction. The theoretical base for security, understood in this way, consists of metaphysical analyses of philosophers and thinkers, who perceived the essence of being from the perspective of dialectic metamorphoses of the matter, the spirit and human impulses.

Theories of balance of being emerged as early as in the ancient times. One of these was formed by Empedocles, who combined the variability of Heraclitus and the invariability of being of Parmenides. Unlike his predecessors, he believed that the essence of being consisted of four elements: earth, fire, water and air, which influenced the world thanks to impact of two forces. In various configurations, they establish changeable forms of being. These forces are love and conflict, which remain mutually connected in a dialectic relation. The impact of love and conflict leads to division of the world's history into four periods:

- Static perfection of order of all elements.
- Dynamic change, clashing of elements.
- Static state of mixing of elements.
- Dynamic return to the previous harmony.

The metaphysics of Empedocles separates energy from the matter, thus emphasizing the dialectic metamorphosis of elements, subjected to two antagonistic forces. It is significant that Empedocles does not assume a monistic vision of the world, determined by the power of love and happiness. A condition that initiates the process of change of the elements is a clash between love and conflict, and thus the dialectic configuration of differentiated forces. The Empedoclean conflict shows the reality of the world in its diversity, but first of all, it depicts the source of energy for processual changes.

The issue of ontological balance also emerges in the ethics of Aristotle. The golden mean theory implies the need to live by the rule of moderation not only in ethics and customs; moderation becomes the primary criterion that defines happy existence. A universal dimension of happiness is the moral virtue, which is "a state of character concerned with choice, lying in a mean, i.e. the mean relative to us, this being determined by a rational principle, and by that principle by which the man of practical wisdom would determine it. Now it is a mean between two vices, that which depends on excess and that which depends on defect; and again it is a mean because the vices respectively fall short of or exceed what is right in both passions and actions, while virtue both finds and chooses that which is intermediate"¹⁵. The Aristotelian moral virtue, which reflects the state of balance between the ethical extremes, is equivalent to the modern perception of security, which is a synthesis between the existential extremes of peace and war.

---

¹⁵ Aristotle, *Nicomachean Ethics*, translated by WD Ross, from the Internet Classics Archive.

An inspiration for formulation of the concept of safe balance is the Hegelian dialectics of the spirit. As a result of a clash between the thesis and the antithesis, we obtain a synthesis, which, in the triadic metamorphosis, points to the sense of ontological balance. Such spiritual balance is reflected by security. It seems that the Hegelian theory of dialectics of the spirit, which explains the complexity of the internally antagonized being, as a result shows that the core of security is the permanent clash of the thesis and antithesis, synthesis and anti-synthesis. Metaphysical heterogeneity of security distinguishes it from the traditional idealistic eudaimonism. It seems that it is closer to the reality of the world. Symptomatic to the perception of the sense of security, alienated from the idealism of the virtue of goodness and happiness, is the description of the nature of philosophy, provided by N. Hartmann, who writes: "For philosophy, unless it wants to remain a theory, its attitude towards reality is decisive. It is easy to formulate utopian ideals and criticize whatever is real from their perspective. Nevertheless, reality has the historic right, which allows it to go beyond all these utopias"¹⁶.

Shaping of a dignified form of existence goes beyond the metaphysical and idealistic rhetoric, and, as it has been emphasized by Hartmann, it is not subject to constant criticism due to insufficient adjustment to the practice of everyday life, which is full of threats and anything that escapes the schematic beliefs of an idyllic existence. Historic reality is the transcendence of all beliefs of what life should be like; it goes beyond the eudaimonic utopias.

The concept of a man in the aspect of impulsive balance has been formulated by Sigmund Freud. After the experience of the First World War and victory of militarism over pacifism, disappointed by the inadequacy of the theory of domination of culture over the primitive, natural impulses, he reformulates the metaphysical image of man. He bases the impulsive human nature on two basic human dispositions: to life and death. The integrity of human natural dispositions is implied both by the mythical Eros (life) and Thanatos (death). Human existence is marked by a permanent clash between these two ontological forces that are the source of the real image of synthesis of war and peace. A practical determinant of virtue and reason is the ability to maintain balance between the dominance of Eros on one side and Thanatos on the other. To shape security, it is necessary, in general, to search for an internal balance in the field of biological passions and cultural conventionalities. Any imbalance in this perspective leads to militarism, destruction and deconstruction, as well as idealism (super goodness¹⁷) reaching beyond the human capacity.

---

¹⁶ N. Hartmann, *Die Philosophie des deutschen Idealismus*. Teil II: Hegel, Berlin und Leipzig 1929, p. 310, in: M. Żelazny, *Hegłowska filozofia ducha*, IfiS PAN, Warsaw 2000, p. 294.

¹⁷ M. Berdyaev formulated rightly the metaphysical and dialectic sense of peace and war, and good and evil in general. Cardinal evaluations of what is good and what is evil become doubtful in the context of moral ambiguity of the "environment of the world", and the dream of eternal peace is a transcendent

The unextinguished militarism in the history of civilization has shown that the ideal of a pacifistic society, as defined by Freud, seems to be of utopian nature. Analysis of history of co-existence of nations has indicated a continuous process of changes and balance between peace and war. This realistic plane of dialectic changes differs from the idealistic concept of eternal peace, which is an attribute of the Kingdom of God on Earth. In the real world of global politics, the idea of eternal peace is the same utopia as the idea of absolute pacifism. Shaping of peace is a task, embedded in the natural processes of civilizational change, with war as their inseparable attribute.

Psychoanalytical and Nietzschean dialectics of construction (power) and deconstruction (weakness)

Hatred and cruelty seem to establish a constitutive plane of human existence; they reflect the existence of the impulse of death, which accompanies the constructive impulse, aimed at multiplication and enrichment of life – the impulse of Eros. The human tendencies and dispositions to construction and destruction, love and hatred create a mix of intellect and emotions that serve the purpose of strengthening life¹⁸. The equality of rights of the impulses of life and death is due to the permanent aim at retaining balance between the two, at „co-existence”, „co-creation”, integrated building of harmony and security of man. This impulsive balance takes place in culture and it is determined by culture. Culture becomes the sense of suffering, it hinders achievement of eudaimonic goals; at the same time, the dialectic nature of man makes it difficult to attain full happiness. In the primitive state, humans could feel happy to a greater extent, thanks to lack of cultural conventionalisms, but their need to be secure could

---

idea that can never be attained. Eternal peace and pure goodness are possible only in the new ontological form, which is the super goodness, which is an act of God. No human is able to revalue goodness sufficiently to make it lose its metaphysical sense and become a basis for shaping of eternal peace. Berdyaev put this as follows: “From the absolute, normative perspective, war is evil, but from a relative point of view, it may be the least evil, or even good, due to the fact that the absolute moral values act in the dark and sinful environment of the world. The basic ethical paradox is associated with the fact that the difference between good and evil, that is, only the emergence of what is good, is associated with sinful downfall, and in a sinful world, good never operates in its pure form. Pure and absolute good may be revealed only in this world, which is on the other side of good and evil. Then, the kingdom of good turns into the Kingdom of God, which is the super goodness”. N. Berdyaev, *O przeznaczeniu człowieka. Zarys etyki paradoksalnej*, translated by H. Paprocki, Antyk, Kęty 2006, p. 204.

¹⁸ The primary impulsive perspective contains the elements of hatred and cruelty towards others; at the same time, it contains the will of maintaining one's life. This natural, instinctive tendency of man to suppress the thoughts of own death is associated with the awareness of passing by, and it brings fear against it. Thus, the implication of existential fear is directing aggression towards the surroundings and thus violating the established cultural norms. It seems that the „natural character” of the war is due to the eternal clash between the acknowledged and necessary mechanisms of passage and the instinctive impulse to save one's life.

not have been fulfilled. Thus, as it has been concluded by Freud, the modern man of culture has attained a greater space of security at the expense of the possibility of attaining happiness. Freud described this problem in the following manner: "since culture imposes such great sacrifice not only upon sexuality, but also on human inclination towards aggression, it becomes easier for us to understand that a man can hardly find the sense of happiness in it. In this regard, it was indeed easier to the primeval man, who knew no restrictions to impulses on the other hand, he had little certainty of being able to enjoy this happiness for long. The civilizational man, in exchange for giving up a certain amount of potential happiness, has earned a certain amount of"¹⁹.

An attribute of ontological dualism between the ideal (weakness) and the specific reality (power) has been emphasized by Frederic Nietzsche, who, referring to the mythological tradition, defined the human dispositions in two aspects – Apollonian (focused on desires, seeming and imaginative) and Dionysian (mad, exuberant, but being the core of life. Nietzsche thought that the dominant Christianity is a cradle of moral weakness, speculative idealism and tributary transcendence. Therefore, the ideals of Christianity reached the hearts of the poor, emotionally unstable, who perceived the community as the source of power and strength and could praise the theology of peace, although born from contempt, hatred and aggression towards the former oppressors. Weak people and weakness as a human trait and disposition to withdraw from the reality of fight and war, ironically, does not prolong the state of security. Survival is ensured only by the sense of dignity and the disposition of a brave, generous, courageous and expansive soul.

According to Heraclitean philosophy, the unchangeable state of nature does not exist; therefore, there is no perspective of perpetual peace, which may, though, be the object of utopian imagination, strengthened by nostalgia for the ideal model of human relations. Similarly, the Nietzschean vision of man proves the necessity to follow the path of war in the process of creation of an egotistic, strong personality, despite the generally approved culture and morality of the weak and in opposition to ethics of the Christian love of one's neighbor. A man of power is the real causative factor of security.

Security is an ontological dimension of human existence. It contains two dialectical themes. The first theme relates to the diversified, conflict-driven sphere of human dispositions of biological origin. A human being is subject to a perpetual struggle between the powers of destruction and construction, between the impulse of life and death, between the healthy and pathological realization of existence. The result of this internal rivalry is the state of ontogenetic balance, moderation and a specific compromise between the will of existence and its opposition. The second practical theme reflects the sense of a dialectic clash between aiming at the imaginative ideal, reflecting the desire to participate in whatever is valuable, beautiful and good, but also real,

---

¹⁹ Z. Freud, *Kultura jako źródło cierpień*, (in:) *Pisma społeczne*, translated by R. Reszke, KR, Warsaw 1998, p. 204.

corrupt, deconstructed, closer to suffering and death. Thus, security is a metaphysical reflection of the nature of human beings in themselves and their social relations, but in a dimension, which implies a state of moderation and balance. Secure existence is a result of a permanent process of achievement of balance, a specific mode of balancing between the constructive and peaceful and the deconstructive and warlike.

A human being seems to be a component of the reality of nature, which – quite naturally – aims at retaining balance. Thus, security is the natural state of balance, the Aristotelian “golden mean”, and getting away towards the extremities of idealism and militarism violates this ontological balance.

BIBLIOGRAPHY

1. ARISTOTLE, *Nicomachean Ethics*, translated by WD Ross, from the Internet Classics Archive, Book I.
2. N. BERDYAEV, *O przeznaczeniu człowieka. Zarys etyki paradoksalnej*, translated by H. Paprocki, Antyk, Kęty 2006.
3. Book of Micah 4:3-4.
4. Z. FREUD, *Kultura jako źródło cierpień*, (in:) *Pisma społeczne*, translated by R. Reszke, KR, Warsaw 1998.
5. F. FUKUYAMA, *Our Posthuman Future: Consequences of the Biotechnology Revolution*, New York: Farrar, Straus and Giroux, 2002.
6. N. HARTMANN, *Die Philosophie des deutschen Idealismus*. Teil II: Hegel, Berlin und Leipzig 1929 p. 310, in: M. Żelazny, *Hegłowska filozofia ducha*, IfiS PAN, Warsaw 2000.
7. KANT, *Perpetual peace*, 2005, © Cosimo Books.
8. KROŃSKA, *Sokrates*, Wiedza Powszechna, Warsaw 1989.
9. A.H. MASLOW, *Motivation and Personality*, New York 1958.
10. B. RUSSELL, *Mortals and others: American essays, 1931-1935* Routledge; 2nd edition (September 20, 1996).
11. J. STAŃCZYK, *Współczesne pojmowanie bezpieczeństwa*, Warsaw 1996.
12. M. SZYMCAK (ed.), *Słownik języka polskiego*, PWN, Warsaw 1978, vol. 1.
13. J. ŚWINIARSKI, *O naturze bezpieczeństwa. Prolegomena do zagadnień ogólnych*, Ulmak, Warsaw-Pruszków 1997.
14. J. ŚWINIARSKI, W. CHOJNACKI, *Etyka bezpieczeństwa*, AON, Warsaw 2004.

Bezpieczeństwo jako spektrum przestrzeni ontologicznej

Streszczenie. Współczesne rozumienie bezpieczeństwa można ująć w ogólnym (filozoficznym) podejściu, ponieważ dotyczy wielowymiarowego opisu każdej z form istnienia, dotyczącej zagadnień przetrwania i rozwoju. Według tak szeroko aspektowego ujmowania bezpieczeństwa, jak zauważa

autor, związane jest ono z metodą dochodzenia do niego i procesu jego ustanawiania (pokojuowego bądź w ramach wojny). Pojawia się w związku z tym wymiar ontologiczny wyrastający w ramach odpowiednich znaczeń i definicji. W takich ramach spektrum opisu rozciąga się między szczęściem (pokojem) i agresją (wojną). Tym samym ontologiczna analiza bezpieczeństwa balansuje między ideą szczęścia a rzeczywistością agresji i wydaje się być istotnością świadomie wartościującą, ważną w opisie przedmiotowym.

BEZPIECZEŃSTWO JAKO JEDNA Z PODSTAWOWYCH POTRZEB CZŁOWIEKA I GRUP SPOŁECZNYCH

Jerzy Stańczyk

Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach

Streszczenie. Autor przedstawia pojęcie „potrzeby” jako istotną kategorię teoretyczną występującą w różnych dziedzinach nauki. Dotyczą one wszechstronnych aspektów życia ludzkiego w różnych jego wymiarach: jednostkowym i grupowym, wewnątrzspołecznym i międzynarodowym. Argumentuje, że na rzecz ich realizacji angażowane są instytucje, mobilizowana jest aktywność polityczna, sondowana opinia publiczna i prowadzone są badania naukowe. Nie jest zatem możliwe rozpatrywanie bezpieczeństwa bez odniesienia do kategorii potrzeb, tak jak nie istnieje ono bez związku z jego podmiotem. W artykule w systematyczny sposób przedstawia się istotę potrzeb i ich klasyfikację, analizując potrzebę bezpieczeństwa w życiu społecznym. Udowadnia, że bezpieczeństwo pozostaje jedną z podstawowych potrzeb człowieka i grup społecznych organizujących się w instytucje dla ich zaspokajania. Zwraca uwagę, że potrzeba bezpieczeństwa nieustannie motywuje do aktywności i podejmowania działań, których zakres znacząco zaczął już wykraczać we współczesnym świecie poza granice państw i ich względną samowystarczalność.

Potrzeby są bardzo ważną kategorią teoretyczną występującą w różnych dziedzinach nauki. Dotyczą przecież wszechstronnych aspektów życia ludzkiego w jego rozmaitych wymiarach: jednostkowym i grupowym, wewnątrzspołecznym i międzynarodowym. Na rzecz ich realizacji angażowane są instytucje, mobilizowana jest aktywność polityczna, sondowana jest opinia publiczna i prowadzone są badania naukowe. Nie sposób rozpatrywać bezpieczeństwa bez odniesienia do kategorii potrzeb, tak jak nie istnieje ono bez związku z jego podmiotem.

Istota potrzeb i ich klasyfikacje

Istotą potrzeb jest ich podmiotowy charakter, co oznacza, że nie istnieją one w oderwaniu od jakiegokolwiek podmiotu. Dlatego odczuwane są intuicyjnie. Najprościej to określając, wyrażają poczucie braku czegoś, co jest potrzebne do życia, i to zarówno w sensie biologicznym jak i społecznym, a brak ten wywoływać może napięcie, niepokój. Według nowoczesnej definicji Włodzimierza Szewczuka: „Potrzeba jest stanem powstającym w wyniku zakłócenia optimum życiowego organizmu, inicjującym jego aktywność ukierunkowaną na osiągnięcie czegoś, co przywraca owo optimum w mniejszym lub większym stopniu. [...] O tym trzeba dobrze

pamiętać, że potrzeba nie jest samym brakiem, lecz stanem organizmu wywołanym brakiem”¹. Potrzeby stanowią więc stan relacji między podmiotem potrzeby a jej przedmiotem lub odczucie, stające się przyczyną działania na rzecz zaspokojenia odczuwanego braku pojmowanego jako niezbędność. I właśnie ta niezbędność jest jedną z zasadniczych cech potrzeb, odróżniającą je od pragnień². Potrzeby z uwagi na ich większe zobiektywizowanie mają niejako większą siłę moralną od subiektywnie rozumianych pragnień. Wyrazem tego jest zakres formułowanych celów w ramach polityki społecznej, której zadaniem jest zaspokajanie ludzkich potrzeb, a nie pragnień. Wynikają one zarówno z biologicznej i psychicznej struktury organizmu, jak też z indywidualnego doświadczenia i miejsca w strukturze społecznej³. Zatem obok determinanty o znaczeniu pierwotnym w sensie przynależności gatunkowej, potrzeby człowieka warunkowane są szczególnego rodzaju wytworem ewolucji w postaci życia społeczno-kulturowego⁴. Z uwagi na jego bogactwo rola potrzeb określana jest w zindywidualizowany sposób w obrębie różnych nauk, gdyż nie są one jedynie domeną psychologii.

W psychologii potrzeby wynikają z fizjologicznego lub psychicznego napięcia wywołanego jakimś brakiem, co skutkuje mniej lub bardziej świadomym dążeniem do redukcji tego napięcia poprzez stosowanie różnych środków (materialnych i niematerialnych). O ile w psychologii ich istota upatrywana jest w organizmie ludzkim i wynikających z niego mechanizmach określających zachowania człowieka, o tyle w socjologii poszukuje się jej w wytworach życia społecznego. Tak więc z socjologicznego punktu widzenia ważne będą społeczne uwarunkowania poziomu i sposobów konsumpcji, jej wpływ na sytuację społeczną jednostek i grup oraz mechanizmy kreowania i modyfikowania potrzeb przez społeczeństwo. W ekonomii potrzeby są przesłanką aktywności gospodarczej polegającej na przekształcaniu zasobów w dobra ekonomiczne, służące tym samym zaspokajaniu potrzeb, a także stanowią

---

¹ W. Szewczuk, *Potrzeby*, (w:) *Encyklopedia Psychologii*, red. W. Szewczuk, Fundacja Innowacja, Wyższa Szkoła Społeczno-Ekonomiczna, Warszawa 1998, s. 434.

² „Pragnienia to pożądania i apetyty, które nieraz odpowiadają temu, co potrzebne jednostce naprawdę, a nieraz są dla niej szkodliwe. Potrzeby natomiast dotyczą tego, co jest człowiekowi niezbędne, aby istniał jako organizm, rozwijał się jako osoba i był wolny psychicznie.” Kazimierz Obuchowski, *Galaktyka potrzeb. Psychologia dążeń ludzkich*, Wydawnictwo Zys i S-ka, Poznań 2000, s. 15.

³ „Potrzeba jest to szczególnie stan organizmu wywołany brakiem czegoś, co jest ze względów biologicznych, społecznych i kulturowych niezbędne do istnienia, rozwoju i normalnego funkcjonowania tego organizmu, a także każdej w zasadzie zbiorowości ludzkiej. Te elementy są ściśle ze sobą sprzężone”. L.F. Korzeniowski, *Securitologia. Nauka o bezpieczeństwie człowieka i organizacji społecznych*, European Association for Security, Kraków 2008, s. 87. Por.: L.J. Krzyżanowski, *O podstawach kierowania organizacjami*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1999, s. 215; S. Gertsman, *Psychologia na co dzień*, Książka i Wiedza, Warszawa 1975, s. 134.

⁴ Szerzej: S. Siek, *Rozwój potrzeb psychicznych, mechanizmów obronnych i obrazu siebie*, Krajowa Agencja Wydawnicza, Warszawa 1984; idem, *Struktura osobowości*, Akademia Teologii Katolickiej, Warszawa 1986.

czynnik określający popyt na dobra i usługi. W nauce o polityce społecznej jawią się jako nadrzędny cel osiągnięcia powszechnego zaspokojenia przynajmniej w zakresie potrzeb podstawowych na poziomie godnego życia⁵. Trudno zatem byłoby przyjąć jedną, uzgodnioną przez wszystkich badaczy definicję potrzeb człowieka. Interpretacja tego pojęcia zależy od dyscypliny badawczej. W naukach przyrodniczo-medycznych uwaga zostaje skupiona na takich procesach, jak oddychanie i odżywianie, oraz odnosi się do uwarunkowań przetrwania osobniczego i gatunkowego. Natomiast w naukach społecznych potrzeby rozpatrywane są jako pochodna historycznie określonych stosunków społecznych i wytwór kultury, w związku z czym dociekania koncentrują się na kwestiach związanych z pełnieniem ról społecznych oraz zdobywaniem i utrzymywaniem pozycji społecznej⁶.

Liczba potrzeb człowieka może być w zasadzie nieograniczona, uwzględniając ogromne zróżnicowanie ludzi ze względu na ich różnorodne zależności między nimi i ich otoczeniem, a także skomplikowaną wielość procesów zachodzących w samym człowieku w różnych okresach jego życia⁷. Pomimo podobieństwa między ludźmi jako istotami biologicznymi, cechuje ich duża odmienność jako jednostki kulturowe. To może być podstawową trudnością w definiowaniu potrzeb, odzwierciedlającą subiektywizm ich pojmowania. Zresztą znaczenie tych subiektywnych aspektów potrzeb ludzkich zostało rozwinięte przez austriacką szkołę ekonomiczną, a przyjęte jako punkt wyjścia w analizach ekonomicznych⁸. Na uwagę zasługuje także zmienność potrzeb wynikająca z rozwoju cywilizacyjnego, co wiąże się m.in. z postępem naukowo-technicznym i zmianami w zakresie stylu życia⁹.

Uświadamianie sobie przez człowieka potrzeb traktowane może być jako swoista odpowiedź na wyzwania płynące z jego otoczenia społeczno-kulturowego, wyznaczająca kierunki jego aktywności w różnych dziedzinach życia. „Mówiąc o potrzebach, mamy na myśli istotne, obiektywne warunki i czynniki zewnętrzne, kształtowane częściowo przez każdą jednostkę ludzką, potrzebne jej do życia, dobrego samopoczucia oraz pełnego fizycznego i duchowego rozwoju, a także do

---

⁵ *Leksykon polityki społecznej*, red. B. Rysz-Kowalczyk, Oficyna Wydawnicza ASPRA-JR, Warszawa 2001, s. 149-150 (hasło: *potrzeby człowieka*); P.A. Samuelson, *Ekonomia*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2004, s. 213; E. Zieliński, *Nauka o państwie i polityce*, „Elipsa”, Warszawa 2006, s. 213-216; J. Sztumski, *Socjologia pracy*, GWSH, Katowice 1999, s. 204; T. Zalega, *Hierarchizacja potrzeb ludzkich a koncepcje konsumpcji we współczesnej literaturze*, „Zarządzanie innowacyjne w gospodarce i biznesie”, 2007, nr 2, s. 57-74.

⁶ Szerzej: T. Kocowski, *Potrzeby człowieka. Koncepcja systemowa*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź 1982.

⁷ Szerzej: S. Garczyński, *Potrzeby psychiczne. Niedosyt. Zaspokojenie*, „Nasza Księgarnia”, Warszawa 1972.

⁸ *What is Austrian Economics?*, Ludwig von Mises Institute, <http://mises.org/etexts/austrian.asp>.

⁹ B. Suchodolski, *O stylach życia ludzkiego*, „Studia Filozoficzne” 1974, nr 7, s. 25-35.

realizacji podstawowych zadań i misji społecznych”¹⁰. W tym kontekście poziom realizacji potrzeb jest wskaźnikiem sygnalizującym zapotrzebowanie na składniki niezbędne dla prawidłowego funkcjonowania. Potrzeby obiektywne należy w związku z tym odróżniać od bardziej subiektywnych pragnień czy aspiracji, jako efektu niezaspokojonych chęci¹¹. Ponadto, pośród różnych interpretacji tych zagadnień przekonujące są poglądy, które wskazują na celowość odróżniania potrzeb od pędów czy instynktu.

Potrzeby spełniają się w dążeniach¹². Są bezpośrednim źródłem aktywności, inicjując działanie w sytuacji braku lub nadmiaru czegoś w stosunku do optimum życiowego czy optimum danego systemu traktowanego podmiotowo. Co przy tym istotne: „Żadna potrzeba nie wynika wprost z «natury» osobnika, lecz kształtuje się procesowo w jego strukturze jako odpowiednik składników otaczającego świata, w którym powstał i w którym żyje. W taki sposób organizm i otaczający świat stanowią nierozzerwalny związek warunkujący życie”¹³. Podkreślenia przy tym wymaga, że różne potrzeby motywują do działania w różny sposób.

Wielość ludzkich potrzeb pozwala różnie je klasyfikować¹⁴. Często można spotkać się z ich dychotomicznymi zestawami w takich parach jak: fizyczne i psychiczne, indywidualne i społeczne (powszechne), obiektywne i subiektywne, materialne (pierwszego rzędu, drugiego rzędu oraz wyższych rzędów) i niematerialne (duchowe, socjopsychiczne), biologiczne i społeczne, stałe i zmienne (sytuacyjne). Bezpieczeństwo może się sytuować w każdym z takich typów. Wbrew pozorom, te podziały bywają nieostre, gdyż np. samopoczucie (stan ducha) silnie powiązane jest z zaspokajaniem potrzeb materialnych. Dlatego konstruowane są znacznie bardziej złożone typologie. Klasyczna już i powszechnie znana hierarchia potrzeb według Abrahama H. Masłowa jest tylko jedną z nich.

Chronologicznie wcześniejsza była koncepcja „Potrzeba–Osobowość” autorstwa Henry’ego A. Murraya, który nawiązując do twórcy psychoanalizy Zygmunta Freuda, w latach 30. XX w. wyszczególnił w nieustrukturyzowany sposób aż 42 potrzeby (13 biologicznych i 29 psychologicznych), nie uważając przy tym, że jest to już zamknięta lista potrzeb jednostki. W jego rozbudowanej koncepcji struktura potrzeb

---

¹⁰ W.W. Bojarski, *Gospodarka i państwo dla społeczeństwa*, Oficyna Wydawnicza Warszawskiej Szkoły Zarządzania Szkoły Wyższej, Warszawa 2009, s. 9.

¹¹ „Potrzebą człowieka jest przedmiot czy warunek, bez którego nie może on normalnie żyć, natomiast zachcianki lub pragnienia zwykle takimi potrzebami nie są. Z drugiej strony, rzeczywiste potrzeby człowieka mogą być szersze niż te, które on sobie aktualnie uświadamia i do zaspokojenia których dąży”. Ibidem, s. 9.

¹² Por.: K. Obuchowski, *Człowiek intencjonalny*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1993.

¹³ W. Szewczuk, *Potrzeby*, (w:) *Encyklopedia Psychologii*, red. W. Szewczuk, Fundacja Innowacja, Wyższa Szkoła Społeczno-Ekonomiczna, Warszawa 1998, s. 435.

¹⁴ Por.: K. Skarżyńska, *Potrzeby ludzkie*, (w:) *Encyklopedia organizacji i zarządzania*, Państwowe Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 1981.

jest badana w oparciu o projekcyjny Test Aprecjacji Tematycznej (ang. *Thematic Apperception Test*). Pośród potrzeb psychologicznych wyróżniona została potrzeba bezpieczeństwa, jako tendencja do unikania psychicznego urazu: ze strony innych i (lub) we własnych oczach¹⁵.

Z najbardziej rozpowszechnionego modelu potrzeb, ujętego hierarchicznie, słynie jednak Abraham H. Maslow. W połowie lat 50. XX, a ostatecznie w 1964 r., zaproponował on w oparciu o osiągnięcia szkoły stosunków społecznych Eltona Mayo hierarchiczne zestawienie grup potrzeb podstawowych, określające, że najważniejszymi z nich byłyby w kolejności ich zaspokajania następujące potrzeby: 1) fizjologiczne, 2) bezpieczeństwa, 3) przynależności i miłości, 4) szacunku, 5) samorealizacji. Co ciekawe, w tym ujęciu potrzeby fizjologiczne, warunkujące biologiczne przetrwanie, nie są potraktowane w aspekcie bezpieczeństwa. „One są podstawą potrzeby bezpieczeństwa, ale nie są jeszcze potrzebą bezpieczeństwa, która jest potrzebą ponadbiologiczną, a więc już raczej potrzebą społeczną”¹⁶. Potrzeby bezpieczeństwa w tym zestawie stanowią zbiór odwołujący się do: „pewności, stabilności, oparcia, opieki, wolności od strachu, lęku i chaosu, struktury, porządku, prawa i granic, silnego opiekuna itd.”¹⁷ Co niektórzy interpretatorzy teorii Maslowa często zapominają, że oprócz owych potrzeb podstawowych wyszczególnił on także podstawowe potrzeby poznawcze: 1) pragnienie wiedzy i rozumienia, 2) potrzeby estetyczne¹⁸. Te nie stanowią oddzielnych grup, a potraktowane zostają jako swego rodzaju narzędzia w zaspokajaniu ujętych w pięciu grupach potrzeb podstawowych. W jakże popularnym graficznym przedstawieniu tej hierarchii w postaci piramidy sytuowane byłyby na jej szczycie, jako najbardziej skomplikowane w realizacji. U podstaw tej teorii leżało przekonanie, że mając do wyboru zaspokajanie różnych potrzeb, racjonalnie działający człowiek w pierwszej kolejności zaspokaja te najbardziej podstawowe, czyli po kolei, zaczynając od tych najniższego rzędu (określanych też jako potrzeby niedostatku). One jak gdyby wynikają z siebie, prowadząc do stopniowego zaspokajania potrzeb rozwoju (twórczości, wiedzy i rozumienia oraz piękna). Do potrzeb niższego rzędu miałyby mieć zastosowanie prawo homeostazy (poprzez przywrócenie równowagi zanika napięcie), zaś do potrzeb wyższego rzędu prawo wzmocnienia (zaspokojenie nie powoduje ich zaniku, lecz wręcz przeciwnie, odczuwając przyjemność, człowiek będzie dążył do ich wzmocnienia). Są one przy

---

¹⁵ H.A. Murray, *Explorations in Personality*, Oxford University Press, New York 1953; *Problemy osobowości i motywacji w psychologii amerykańskiej*, red. J. Reykowski, PWN, Warszawa 1964.

¹⁶ J. Świniarski, W. Chojnacki, *Bezpieczeństwo jako współczesny substytut szczęścia*, (w:) *Współczesne postrzeganie bezpieczeństwa*, red. nauk. K. Jałoszyński, B. Wiśniewski, T. Wojtuszek, Wyższa Szkoła Administracji w Bielsku-Białej, Bielsko-Biała 2007, s. 21.

¹⁷ A. Maslow, *Motywacja i osobowość*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2009, s. 66.

¹⁸ Podobne rozróżnienie przedstawił również Edward J. Mishan w książce *Spór o wzrost gospodarczy*, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa 1986, s. 141-205.